

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ДЖАЗОВОЇ ІМПРОВІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ У КОНТЕКСТІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті представлено результати експериментального дослідження, проведеного з метою перевірки ефективності розробленої методики формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки.

Ключові слова: майбутній учитель музики, джазова імпровізація, поетапна методика, вміння джазової імпровізації, інструментально-виконавська підготовка.

В статті освещаются результаты экспериментального исследования, проведенного с целью проверки эффективности разработанной методики формирования умений джазовой импровизации будущего учителя музыки в процессе инструментально-исполнительской подготовки.

Ключевые слова: будущий учитель музыки, джазовая импровизация, поэтапная методика, умения джазовой импровизации, инструментально-исполнительская подготовка.

In the article presents the results of experimental study conducted to test the effectiveness of the developed methods for the formation of jazz improvisation skills of future teacher of music in the instrumental-performance training.

Key words: future music teacher, jazz improvisation, phasing technique, jazz improvisation skills, instrumental-performance training.

Постановка проблеми. Пріоритетним завданням вітчизняної освітньої системи є забезпечення суспільства професійно компетентними фахівцями, здатними до самоосвіти, постійного самовдосконалення та саморозвитку. Модернізація сучасної мистецької освіти зумовлює необхідність пошуку та впровадження ефективних навчальних технологій, зорієнтованих на формування творчого потенціалу особистості, інтеграцію професійних знань, умінь та навичок. Інструментально-виконавська діяльність є потужним розвиваючим засобом, вона гармонічно поєднує аналітичні, креативні та практичні аспекти навчання. Проблема формування умінь джазової імпровізації майбутнього вчителя набуває особливої значущості в умовах інструментального навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інструментально-виконавська підготовка у професійному становленні майбутнього вчителя музики, його музично-педагогічній та художньо-творчій діяльності посідає одне із ключових

місць. Питання інструментально-виконавської підготовки стали предметом численних педагогічних досліджень у сфері спеціальної музичної освіти (О.Алексеев, Л. Баренбойм, Г. Коган, Є. Ліберман, А. Малинківська, К.Мартинсен, Я. Мільштейн, Г. Нейгауз, С. Савшинський, С. Фейнберг та ін.), у галузі мистецької освіти (Л. Арчажникова, Н. Гуральник, О. Олексюк, Г.Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Ципін, О. Щербініна, В. Шульгіна, О. Щолокова та ін.).

У сучасній науковій літературі набули широкого висвітлення питання з проблем джазового мистецтва (С. Клітін, В. Конен, В. Олендарьов, В. Романко, У. Сарджент, В. Симоненко, В. Фейертаг, Ю. Чугунов); методичні праці із питань застосування джазової імпровізації в навчально-виховному процесі (Б.Брилін, В. Дряпіка, О. Жаркова, Ю. Козирев, О. Курильченко, Н. Попович, А. Пчелінцев, О. Хижко та ін.).

Мета статті – висвітлити результати вивчення стану сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики в умовах інструментально-виконавської підготовки.

Виклад основного матеріалу. Дослідно-експериментальна робота тривала впродовж 2008-2011 рр. Педагогічний експеримент було здійснено на базі мистецьких факультетів вищих закладів педагогічної освіти України. У дослідженні взяли участь 235 студентів IV-V курсів музично-педагогічного профілю та 27 викладачів дисциплін інструментально-виконавської підготовки.

Виявлення стану сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики неможливе без вивчення проблеми в реальній інструментально-виконавській практиці. Для з'ясування вихідного стану теоретичної та практичної підготовки майбутнього вчителя музики нами було проведено констатувальне дослідження, яке стосувалося студентів мистецьких факультетів вищих закладів педагогічної освіти України.

Мета констатувального дослідження передбачала діагностику стану сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики в процесі інструментально-виконавської підготовки.

Констатувальним дослідженням було поставлено такі завдання: з'ясувати інтерес у майбутнього вчителя музики до навчання джазової імпровізації у процесі інструментально-виконавської підготовки; виявити стан сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики; дослідити ставлення викладачів до навчання мистецтву джазової імпровізації майбутнього вчителя музики.

Валідність результатів констатувального експерименту забезпечувалася адекватною меті методикою педагогічного діагностування, яка включала педагогічне спостереження, бесіду, анкетування, тестування і творчі завдання.

Урахування наукових положень зумовило обґрунтування критеріїв та їхніх показників для діагностування стану сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки. На основі структурних компонентів умінь джазової імпровізації нами було визначено такі критерії: *мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, аналітико-прогностичний та творчо-діяльнісний.*

Мотиваційно-емоційний критерій характеризує рівень сформованості мотивації до музично-творчої діяльності, емоційно-вольової установки до творчості, сприяє усвідомленню майбутнім учителем музики значення джазової імпровізації для подальшої професійної діяльності. *Показники* цього критерію такі: готовність до творчого музикування, установка до навчання джазової імпровізації, потреба у самовдосконаленні за допомогою джазового мистецтва.

Когнітивно-пізнавальний критерій спрямовується на з'ясування рівня музично-мистецької ерудиції, обсягу знань з джазового мистецтва та імпровізації в джазі. *Показниками* критерію визначено знання історичних аспектів становлення та розвитку джазової імпровізації; знання типології джазової імпровізації; поінформованість про категорії та структуру джазової імпровізації; знання з мелодичного, гармонічного, ритмічного джазового варіювання, типової акордики.

Аналітико-прогностичний критерій відображає здатність здійснювати аналітичні дії та передбачати наслідки творчої діяльності. *Показники* цього критерію такі: вміння визначати на слух джазову гармонічну послідовність, мелодичну лінію, ритмічний рисунок та здатність відтворювати почуте на музичному інструменті з мінімальною витратою часу; здатність транспонувати запропонований матеріал; здатність планувати імпровізацію; вміння оперувати музично-слуховими, слухо-руховими, зоро-слуховими уявленнями; сформованість слухо-зоро-рухового взаємозв'язку; розвиненість творчої уяви, фантазії та музичного мислення.

Творчо-діяльнісний критерій виявляє здатність створювати джазову імпровізацію в процесі творчого музикування. *Показниками* критерію визначено вміння видозмінювати тему джазового стандарту і створювати імпровізаційну джазову мелодичну лінію; здатність оперувати ритмічним варіюванням; вміння збагачувати та видозмінювати гармонічну сітку джазового стандарту; здатність оперувати різним за типом джазовим акомпанементом; вміння імпровізувати у формі блюзу; вміння імпровізувати у типових джазових формах (простій у двочастинній та тричастинній формах); здатність яскраво, емоційно передавати художній образ у процесі джазового музикування.

Розроблені критерії дали можливість діагностувати такі рівні сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики: високий, середній, низький.

Високий рівень сформованості вмінь джазової імпровізації визначається ґрунтовною теоретичною підготовленістю студентів та вміннями оперувати мистецькими знаннями. Студенти виявляють високий інтерес до музично-творчої діяльності, усвідомлюють значення набуття вмінь джазової імпровізації для самореалізації у майбутній професійній діяльності; ґрунтовно володіють прийомами видозмінювання музичного матеріалу, можливістю продукувати музичні ідеї; у них добре розвинена творча уява, фантазія та музичне мислення, вони здатні створювати джазову імпровізацію під час музикування.

Середній рівень сформованості вмінь джазової імпровізації притаманний студентам, які виявляють певний інтерес до вивчення основ джазової імпровізації, недостатньо розуміють важливість знань з джазової імпровізації

для особистісного творчого розвитку. У створенні імпровізації користуються загальними положеннями чи вказівками викладача, вибірковими прийомами у створенні імпровізаційної лінії, мало виражають своє особистісне ставлення до творчого процесу.

Низький рівень сформованості вмінь джазової імпровізації характеризується слабкою зацікавленістю студентів вивченням сутності джазового музикування, мало виявляють інтерес і до музично-творчої діяльності. Набуті знання з джазового мистецтва та імпровізації обмежені; під час створення джазової імпровізації вони постійно потребують спрямування та допомоги викладача; процес вивчення прийомів імпровізації має затяжний характер; нерозвинені творча фантазія, уява та музичне мислення.

Аналіз результатів констатувального дослідження виявив переважно низький (55,2% респондентів) та середній (37,4% респондентів) рівні сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики і лише 7,4% досліджуваних продемонстрували високий рівень сформованості означених умінь.

Представлена нижче діаграма (рис.1) демонструє розподіл усіх студентів за визначеними рівнями сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики.

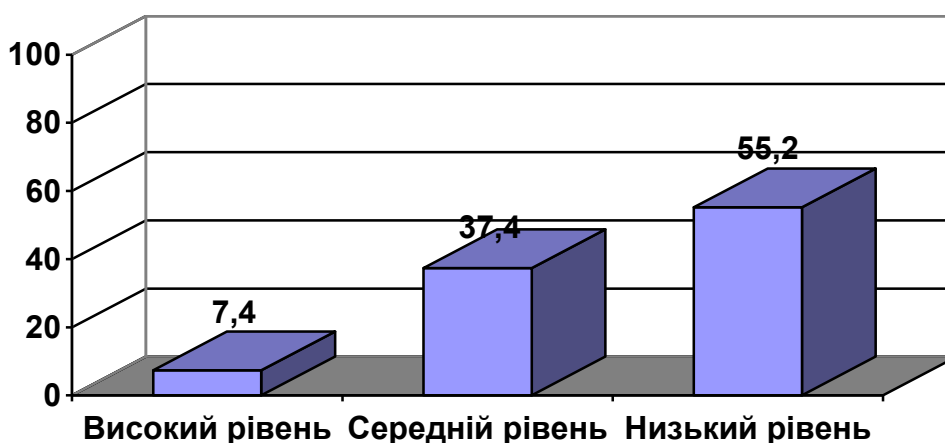

Рис. 1. Діаграма розподілу студентів залежно від рівня сформованості вмінь джазової імпровізації за результатами констатувального експерименту

Вирішенню цієї проблеми сприяло практичне впровадження методики формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки.

У формувальному експерименті взяли участь 64 студенти, розподілені на дві рівноцінні групи – експериментальну і контрольну (по 32 особи в кожній). Студенти експериментальної групи навчалися відповідно до методики формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики. Студенти контрольної групи – згідно з навчальним планом.

Мета цього етапу дослідження – експериментальна перевірка ефективності розробленої методики формування вмінь джазової імпровізації

майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки.

Формувальним експериментом ставилися і вирішувалися такі завдання: розробка та впровадження методичного забезпечення формування вмінь джазової імпровізації (спецкурс «Основи джазової імпровізації»); проведення лекційних, практичних, лабораторних занять для забезпечення студентів експериментальної групи ґрунтовними знаннями та формування в них початкового рівня вмінь джазової імпровізації; розширення та поглиблення теоретичних знань про різноманітні способи творення джазової імпровізації; подальше формування вмінь джазової імпровізації в процесі індивідуальних та індивідуально-групових занять; реалізація набутих знань із джазового мистецтва, імпровізації у джазі, втілення набутого досвіду створення джазової імпровізації під час педагогічної практики.

На першому (*репродуктивному*) етапі формувального експерименту здійснювалося формування у майбутніх учителів музики теоретико-методичних основ мистецтва імпровізації в джазі. Для досягнення цієї мети було розроблено та впроваджено авторський спецкурс «Основи джазової імпровізації» за кредитно-модульною системою. Мета та завдання спецкурсу – розкрити історію розвитку імпровізації в джазовому мистецтві, її стильову своєрідність на кожному з історичних етапів, забезпечення студентів теоретичними знаннями з основ створення джазової імпровізації та формуванням умінь із неї.

На цьому етапі переважали такі методи: словесні (бесіда, лекція, семінарське заняття, розповідь, пояснення), наочні, проблемні завдання, аналіз джазових імпровізацій. Застосування зазначених методів сприяло позитивному ставленню та стійкому інтересу до навчання мистецтва джазової імпровізації, мотивації студентів до опрацювання науково-методичних джерел з метою збагачення мистецького тезаурусу, здатності розуміти знакову природу джазового мистецтва.

На другому етапі (*продуктивному*) формувального експерименту здійснювалося розширення та поглиблення знань про різноманітні способи творення джазової імпровізації, формування здатності виявляти ціннісне відношення до джазових творів, аналізувати продукти власної творчої діяльності під час проведення індивідуальних та індивідуально-групових форм роботи. Основними *методами* розвитку вмінь джазової імпровізації на другому етапі визначено аналіз, джазове мелодико-фігураційне, ритмічне, мотивне, гармонічне варіювання; створення джазового акомпанементу; планування джазової імпровізації; практичні джазові вправи, творчі завдання, художньо-психологічна підтримка.

На третьому етапі (*креативному*) студенти експериментальної групи реалізовували набуті знання, вміння та навички під час педагогічної практики. Майбутні фахівці набували практичного педагогічного досвіду здійснювати музичне виховання шкільної молоді засобами джазового мистецтва. Під час педагогічної практики студенти експериментальної групи мали змогу в реальному педагогічному процесі практично перевірити здобуті знання з

мистецтва джазу, вміння джазової імпровізації, усвідомити недоліки та розкрити творчий потенціал. Це сприяло формуванню джазово-імпровізаційної компетенції майбутнього вчителя музики. На цьому етапі застосовувалися такі методи: педагогічна бесіда, практичний показ, творчі завдання, групове джазове музикування, оцінювання, самоаналіз творчої діяльності.

Ефективність упровадженої методики формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики визначено шляхом порівняльного аналізу рівнів сформованості досліджуваної ознаки у студентів контрольної та експериментальної груп. Динаміку рівнів формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки наведено у таблиці 1.

Отримані результати виявили істотні позитивні зміни в рівнях сформованості вмінь джазової імпровізації студентів експериментальної групи. Так, кількість студентів експериментальної групи з низьким рівнем вмінь джазової імпровізації зменшилася на 31,3%; із середнім – зросла до 6,2%; з високим – збільшилася на 37,5%. Рівень умінь майбутніх учителів музики контрольної групи суттєво не змінився: кількість студентів із низьким рівнем зменшилася на 21,9%; із середнім – зросла на 12,5%; з високим – збільшилася на 9,4%.

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки

Рівні сформованості вмінь джазової імпровізації	Групи студентів							
	До експерименту				Після експерименту			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	абс	%	абс	%	абс	%	абс	%
Низький	17	53,1	16	50	10	31,2	6	18,7
Середній	13	40,6	14	43,7	17	53,1	12	37,5
Високий	2	6,3	2	6,3	5	15,7	14	43,8

Ефективність розробленої методики формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки визначено методами математичної обробки даних. Ступінь ефективності запропонованої моделі було обчислено відповідно до t-тесту Стьюдента.

Висновки. Дослідно-експериментальна робота довела ефективність та дієвість запропонованої експериментальної методики. Здійснені шляхом математичної обробки даних обчислення підтверджують вірогідність отриманих результатів. Позитивна динаміка у рівнях сформованості вмінь джазової імпровізації студентів експериментальної групи засвідчила ефективність запропонованої методики. Це свідчить про доцільність її впровадження у навчальний процес мистецьких факультетів вищих навчальних

закладів для успішного формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки.

Суттєві зміни у рівнях сформованості вмінь джазової імпровізації студентів експериментальної групи засвідчують дієвість та ефективність експериментальної методики. Це свідчить про доцільність її впровадження у навчальний процес вищих навчальних закладів для успішного формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики в умовах інструментально-виконавської підготовки.

Проведене експериментальне дослідження не вичерпує усіх аспектів даної проблеми. Перспективними напрямками дослідження, на наш погляд, є формування вмінь джазової імпровізації учнів у закладах позашкільної спеціалізованої освіти, дослідження вікових та психологічних аспектів процесу формування вмінь джазової імпровізації учнів на різних вікових етапах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дряпіка В. І. Розвиваюче навчання і поліфункціональна підготовка педагога-музиканта засобами джазового виконавства / В. І. Дряпіка // Наукові записки НДПУ ім. М. Гоголя. – 2002. – № 1. – С.12-14.

2. Никитина Г. В. Формирование творческих умений в процессе профессионального обучения / Г. В. Никитина, В. Н. Романенко. – СПб. : С.-Петербургского университета, 1992. – 168с.

3. Олексюк О. М. Музично-педагогічний процес у вищій школі / О.М.Олексюк, М. М. Ткач. – К. : Знання України, 2009. – 123с.

4. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.

5. Hogg R. Introduction to Mathematical Statistics / R. Hogg, A. Craig. – Fourth edition. – New York : Macmillan, 1978. – 438p.

Дата надходження до редакції: 17.12.2012 р.